

Handvatten voor gespreksvoering bij vermoedens van ouderenmishandeling

Inleiding

Als je je zorgen maakt over een oudere, bespreek dit dan zo snel mogelijk met de betrokkenen. Voorkom dat er een lijst 'onbesproken zorgen' ligt, waardoor familieleden of mantelzorgers zich kunnen afvragen waarom zij niet eerder op de hoogte zijn gesteld.

Het is niet makkelijk voor betrokkenen om te horen dat het niet goed gaat met de oudere die door hen wordt verzorgd, maar voor sommige betrokkenen is het gesprek een opluchting, omdat ze zich erkend voelen in de eigen (over)belasting of zorg. Houd rekening met mogelijke reacties van schrik, boosheid of verdriet.

Kijk tijdens het gesprek wat het verhaal bij ander losmaakt, hoe deze reageert, of er al hulp gewenst is en wat er kan gebeuren om de zorg te verminderen. Probeer in het gesprek met de mantelzorger de zorgen die je hebt te delen door náást de mantelzorger te gaan staan in plaats van tegenover de mantelzorger.

Betrokkenen hebben vaak tijd nodig om over de geuite zorg na te denken. Soms is één gesprek niet voldoende en is het belangrijk een vervolgspraak te maken, om te bespreken of de zorgelijke situatie inderdaad verandert. Bepaal van tevoren welke hulp je als instelling biedt en voor welke hulp andere instanties zijn.

Gesprek met de oudere

Als je vermoedens hebt dat de oudere wordt mishandeld of verwaarloosd dan bespreek je je zorgen. Je maakt bespreekbaar wat je ziet en je betreft daarbij ook wat je aan gedrag ziet. Bijvoorbeeld stil gedrag, angst wanneer bepaalde mensen in de buurt zijn, zorg die niet altijd goed gebeurt. Dat doe je op toegankelijke wijze:

- Je benoemt wat je waarneemt feitelijk en objectief.
- Je spreekt je zorg uit en benoemt waarom je je zorgen maakt.
- Je geeft alle ruimte voor een reactie hierop.

Voorbeeldzinnen:

- "Ik maak me zorgen over of u, omdat..."
- "Het viel me op dat... wat vindt u daar eigenlijk van?"
- "Wat gebeurt er als u aangeeft wat uw mening of wens is?"
- "Zal ik over een tijdje nog eens langskomen om te kijken of het beter gaat?"
- "Wat zou u willen dat er beter of anders wordt?"

Aandachtspunten:

- Stel open vragen, zodat je het verhaal niet invult en de oudere zelf kan vertellen. Dus niet: 'vond je het vervelend?', maar 'wat vond je daarvan?'.
- Zeg geen slechte dingen over de familie van de oudere. Mensen zijn erg loyaal naar familie en vrienden en zullen mensen waar zij erg afhankelijk van zijn snel verdedigen.
- Blijf kalm als de oudere tijdens het gesprek erg emotioneel wordt, en probeer hem of haar naar het 'hier en nu' te halen met een praktische vraag bijvoorbeeld over het weer of de koffie.
- Beloof nooit dat je iets geheim kunt houden, om de oudere te helpen heb je waarschijnlijk hulp of advies nodig van anderen.
- Je spreekt niet over 'geweld', want dat zullen mensen altijd ontkennen;
- Je vraagt hoe ruzies/conflicten met(degene waarvan je vermoedt dat hij/zij geweld pleegt) verlopen. Je benoemt dat het vaker voorkomt dat ruzies/conflicten uit de hand lopen en je zegt dat je vermoedt dat dat hier ook het geval is; je werkt van buiten naar binnen;
- Wanneer er sprake is van psychisch geweld, financiële uitbuiting, bewuste verwaarlozing /onthouden van zorg, dan benoem je wat je ziet, je vraagt door op de relatie en de mate waarin de oudere zeggenschap heeft. Ook hier ben je duidelijk over je zorg en vermoedens;
- Je kunt in alle gevallen daarbij bespreken dat je weet dat het niet gemakkelijk is om hier over te praten, maar dat het nu nodig is omdat het niet goed gaat én omdat er iets aan te doen is;
- Juist dat laatste punt kan mensen motiveren om zich te uiten, ze ervaren dat er over gesproken kan worden, dat er niet gelijk een oordeel is, dat mishandeling moet stoppen en dat dat ook kan.
- Je maakt je vermoedens niet bespreekbaar wanneer je vermoedt dat de veiligheid van de oudere daardoor in gevaar zou kunnen komen; je maakt dan eerst concrete plannen met betrokken professionals, Veilig Thuis en/of politie.
- Sluit het gesprek af met een luchtig onderwerp, zoals plannen voor de middag of het weekend.

Gesprek met de (vermoedelijke) pleger

De kans is groot dat je niet zeker weet wat er aan de hand is. Als je je er veilig bij voelt, kun je daarom de persoon die voor de oudere zorgt vragen hoe het eigenlijk gaat. Of praat eens met degene die bij de financiën helpt. Misschien is er niets aan de hand, of wordt de hulp aan de oudere hem of haar simpelweg teveel. Dan heeft ook deze persoon hulp nodig. Hier kom je pas achter als je het vraagt. Nodig uit tot vertellen.

Maak contact op toegankelijke wijze: nabij, open en duidelijk. Je benoemt:

- Wat je hebt gezien;

- Welke zorg je hebt t.a.v. de oudere.

Neem de tijd voor reacties en bespreek, afhankelijk van welke dynamiek er speelt:

- Dat het vaker voorkomt dat ruzies/conflicten uit de hand lopen;
- Dat het vaak voorkomt dat de zorg te veel vraagt;
- Dat je je zorgen maakt om de oudere omdat...en dan geef je de feiten en vermoedens weer.
- Je vraagt of de zorg herkenbaar is of juist niet.

Voel je je bedreigd? Zeg dan dat je je hier niet fijn bij voelt en stop het gesprek.

Je spreekt niet met een pleger wanneer je vermoedt dat de veiligheid van de oudere daardoor in gevaar komt; dit geldt met name in situaties van lichamelijk, seksueel en eengerelateerd geweld. Dan maak je eerste concrete plannen met betrokken professionals, Veilig Thuis en/of politie.

“Tip: stel open vragen. Zoals: ‘hoe gaat het met de verdeling van de zorgtaken?’ in plaats van: ‘het gaat niet zo goed, of wel?’”

Vaststellen welke dynamieken er spelen

Als de vermoedens van ouderen mishandeling bevestigd zijn, of de zorgen niet kunnen worden weggenomen, probeert je zicht te krijgen op de onderliggende dynamiek of combinatie van dynamieken.

Het kan daarbij gaan om:

➤ **Dynamiek: Materieel gewin**

De pleger heeft een persoonlijk belang bij het benadelen van slachtoffer, voornamelijk materieel/financieel gewin.

Financieel misbruik is het ongepast gebruik van de bezittingen van een oudere. Het gaat dan onder meer om pinpasfraude, gedwongen testamentwijziging of hypotheekopname, ontvreemding en diefstal van goederen door familieleden of bekenden van zorgafhankelijke ouderen.

Er zijn verschillende vormen van financiële uitbuiting:

- wegnemen van geld, sieraden en goederen
- verkoop van eigendommen
- misbruik van machtigingen
- koop op naam van slachtoffer
- gedwongen testamentwijziging of wilsbeschikking
- financieel kort houden
- misbruik van rekeningen.

Om hier zicht op te krijgen zijn de volgende verdiepingsvragen te gebruiken:

- Heeft de oudere zicht op eigen financiën en vermogen? Of is de eventuele zaakwaarnemer bereid openheid van zaken te geven over haar/zijn taken?
- Is het vermogensbeheer vastgelegd dan wel wordt het met goedvinden van de oudere uitgevoerd?
- Heeft de oudere een testament?
- Is er bij een van de betrokkenen in het sociale netwerk van de oudere en in het bijzonder bij de zaakwaarnemer sprake van persoonlijke problemen? (bijv. echtscheiding, schulden, werkloosheid)
- Zijn er andere familieleden die de oudere kunnen helpen bij de financiën, dan wel de financiën kunnen beheren of toezicht kunnen houden op de huidige financieel beheerder?

➤ **Dynamiek: Ziektebeeld, verslaving of lichte verstandelijke beperking**

Het geweld is niet opzettelijk, maar een gevolg van een beperking door eigen problematiek, onkunde of een ziektebeeld, zoals (ook beginnende en nog niet gediagnosticeerde) dementie, psychische of psychiatrische problematiek, verslaving, of een lichte verstandelijke beperking (lvb) bij pleger of slachtoffer.

Om te achterhalen of dit in het betrokken geval speelt, zijn de volgende verdiepvragen te gebruiken. Deze kunnen ook gesteld worden aan betrokkenen: familieleden of huisgenoten, huisarts en andere zorgverleners:

- Is er bij pleger mogelijk sprake van psychiatrische problematiek of LVB?
- Is er bij slachtoffer mogelijk sprake van psychiatrische problematiek of LVB?
- Is er (ooit) een diagnose gesteld op het gebied van psychiatrische problematiek of LVB?
- Is iemand wilsonbekwaam verklaard of is dit mogelijk nodig? (is er een mentor/bewindvoerder/curator aangesteld?)
- Is er sprake van overmatig alcohol- of drugsgebruik of zijn er signalen die daar mogelijk op kunnen wijzen?
- Zijn er signalen van (beginnende) dementie?
- Zijn betrokkenen uit het persoonlijke netwerk van de oudere bekend met mogelijke signalen van dementie?

➤ **Dynamiek: Belast verleden**

Is er een verleden van geweld? Dit kan spelen tussen partners (partnergeweld) maar ook tussen ouders en kinderen (kindermishandeling/oudermishandeling). Als er in het verleden kindermishandeling heeft plaatsgevonden kan er een onverwerkt trauma zijn, maar ook vereffening of wraak.

De mishandeling kan wortelen in een lange traditie van familiegeweld en conflicten. Maar ook een Posttraumatische stressstoornis (PTSS) door bijvoorbeeld een oorlogstrauma kan invloed hebben en de kans vergroten op ouderenmishandeling.

Om hier zicht op te krijgen zijn de volgende verdiepingsvragen te gebruiken:

- Is er bij betrokkenen een geschiedenis van partnergeweld?
- Heeft er kindermishandeling in het verleden plaatsgevonden?
- Is er sprake geweest van (ander) familiaal geweld?
- Gedraagt (vermeende) pleger zich dominant, onverschillig of rancuneus tegenover de oudere?
- Zijn de dagelijkse omgangsvormen tussen betrokkenen opvallend ruw en agressief?
- Hoe zijn de onderlinge familie verhoudingen? Is er nog contact met iedereen? Zijn er onderling conflicten?
- Hebben betrokkenen nog contact met andere familieleden? (kinderen, kleinkinderen)?

➤ **Dynamiek: Overbelaste mantelzorg**

De zorg voor de oudere partner of ouder wordt voor de mantelzorgers geleidelijk te zwaar. Door een oplopende belasting, onkunde, onmacht of onwetendheid kan het zijn dat de mantelzorgers klachten krijgt als burn-out, depressie, moeheid en frustratie.

Dit kan leiden tot ontspoorde zorg, die zich kan uiten in verwaarlozing, verschillende vormen van mishandeling en foutieve behandeling.

Verdiepingsvragen:

- Heeft de mantelzorgers een netwerk dat hem of haar ondersteunt en mogelijk ontlast?
- Is de mantelzorgers mogelijk vermoeid/is zijn of haar nachtrust verstoord?
- Kost het de mantelzorgers emotioneel en lichamelijk meer moeite voor de oudere te zorgen?
- Wordt de mantelzorgers beperkt in zijn haar eigen leven en activiteiten?
- Heeft de mantelzorgers moeite de ziekte van de oudere te accepteren of te begrijpen?
- Is de relatie mogelijk verstoord vanwege de zorg die een van de betrokkenen nodig heeft?
- Is er sprake van een isolement?
- Is er sprake van compassiemoeheid?
- Heeft de mantelzorgers een netwerk dat hem of haar ondersteunt en mogelijk ontlast?

Voor het verkrijgen van inzicht in de dynamiek praat de professional bij voorkeur met de betrokkenen zelf. Maar ook het sociale of professionele netwerk kan, met toestemming van betrokkenen, informatie geven.

In de praktijk spelen vaak meerdere dynamieken een rol. Dat maakt situaties vaak extra gecompliceerd en vraagt om een specifieke, op maat gesneden aanpak.

(Bron: www.aanpak-ouderenmishandeling.nl en www.ikvermoedhuiselijkgeweld.nl)

